

« 2. Votum, et Pœnitentia in Confessione injuncta plerūque non impletur per actum alias debitum : quia hæc plerūque non est mens voventis, et Confessoris. Vid. *Suarez l. 4. in 3.*

» *p. Sanch. 1. mor. c. 14.*

« Dixi plerūque; quia subinde Confessarii injungunt opus alias præceptum.

« 3. Qui alteri ex pluribus obligationibus debet centum, v. gr. non satisfacit, si semel dat centum : quia in debitis justitiae attenditur æqualitas rei ad rem; non potest autem unum centum æquale esse debitis plurium centum. Unde in his alia est intentio, et mens se obligantis. *Sanch. Salas loc. cit.*

« Resp. 2. Potest quis eodem tempore diversis actibus dupli præcepto satisfacere, dummodo unum non impedit alterum. Est communis. Et ratio est, quia plerūque temporum diversitas non præcipitur. *Suar. Az. p. 1. l. 7. c. 5. Sanch. lib. 1. c. 14.*

Unde resolves :

« 1. Potest quis eodem tempore audire Missam in festo præceptam, et simul legere Horas, vel alias orationes voto, aliave ratione debitas. *Bonac. p. 10. n. 8.*

« 2. Potest item qui tenet audire duas missas, eas audire simul, imo etiam tres, ut docent aliqui, dum simul in pluribus Altaribus celebrantur. *Sanch. 1. mor. c. 14. 12. Major in 4. dist. 18.*

DUBIUM VI.

An qui uno actu violat plura præcepta, committat plura peccata?

167. — « RESP. Si violet præcepta materialiter tantum diversa, ita ut, licet sint plurium Legislatorum, habeant tamen motivum formale idem, et versentur circa materiam eamdem numero cum iisdem circumstantiis, unum tantum peccatum committit; Siverò præcepta sint formaliter diversa, ob motiva proxima specie distincta, vel versentur circa materiam numero diversam, committit plura peccata : quia sunt obligationes, et malitiæ diversæ. Ita *Sanchez lib. 9. de matrimo. dist. 15. Vasq. 1. 2. dist. 19. Salmant. C. de Lug. d. 16. n. 245.* * (Vide dicenda l. 5. n. 3.) *

Unde resolvitur :

« 1. Qui non jejunavit die vigiliæ incidentis in Quadragesimam, aut neglexit Sacrum festo incidente in Dominicam, unicum commisit peccatum, salisque est confiteri de jejunio, et Sacro uno; quia his præceptis unica est ratio formalis, et motivum proximum, v. gr. in priore maceratio carnis, in posteriore cultus Dei. *Laym. Sanch. Card. de Lugo loc. cit.*

« 2. Qui violat votum, et juramentum, vel votum, et præceptum Ecclesiæ de eâdem re, duplum malitiam committit, ac proinde id in Confessione explicandum est : quia voti observatio præcipitur, ut fides Deo debita servetur; juramenti autem, ne Deus vocetur in falsum testem : et sic duæ sunt hæc rationes formales; uti et sunt in omissione Missæ, quæ et propter festum, et ex injunctâ penitentiâ audire debet. *Card. de Lugo loc. cit.*

« 3. Si ligatus cum ligata adulteretur, duplex peccatum injustitiae committit, unum contrâ propriam uxorem, alterum contrâ maritum adulteræ : uti etiam si quis uno actu occidat pluræ res, sunt plura homicidia, quia in istis materia est numero diversa. *Laym. l. 1. t. 2. c. 10. n. 3. Sanch. Card. de Lugo loc. cit.*

CAPUT IV.

QUÆ EXCUSENT A TRANSGRESSIONE PRÆCEPTI.

DUBIUM I.

An ignorantia excuset?

168. An ignorantia invincibilis excuset? — 169. An detur ignorantia invincibilis, etiam circa Præcepta juris naturæ? usque ad 175. — 174. An ignorantia excuset a pœnâ annexâ Legi?

168. — « RESP. Si sit invincibilis, excusat; quia nemo peccat, nisi actu voluntario; hic autem cognitionem presupponit. Si autem sit vincibilis, et culpabilis, non excusat; qualis est, cum poteras, et tenebaris scire, aut discere, et in mentem veniebat dubitare; nec studiisti intelligere. *S. August. S. Th. Sanch. 10. mor. c. 6. et cæteri communiter, contrâ Palaum.*

Unde resolvitur :

« 1. Si quis die jejunii, nihil cogitans de præcepto, coenet, aut carnes comedat, non peccat: similiter in aliis, ut si occidas hominem putans esse feram. *Bonac. quest. 8. p. 3.*

« 2. Si in aliquâ re tantum advertas malitiam unius generis, illam solam contrahis; ut v. gr. si quis cognoscat fœminam, quam scit non esse suam, ignorat autem esse consanguineam, is fornicationem tantum, vel adulterium committit, non incestum. *Laym. l. 1. tom. 2. t. 4. Bonac. loc. cit.* »

169. — Quæritur inde, an ignorantia excuset a pœnâ Legi annexâ? Respondeatur ex *Laym. l. 1. Tract. IV. cap. 20.* quod, qui ignorat inculpabilitatem Legem, excusat a culpâ, et ab illius pœnâ. E converso qui scit legem, sed ignorat pœnam illi annexam, minimè excusat a pœnâ. Ita *Laym. cum communi ib. n. 6.* Excipitur 1. Si pœna sit gravissima excedens meritum criminis. 2. Si sit censura Ecclesiastica, quam ignorantes non incurunt, nisi ignorantia sit crassa, seu culpabilis, ut docet *Laym. cum communi de Cens. c. 5. n. 7.* Et constat ex c. 2. de Const. in 6.

Idem autem efficit ignorantia, quod oblivio Legis. *Laym. ib. Ratiō est*, quia ad incurram censuram requiritur contumacia, sive virtualis contemptus Legis. Vide *I. 7. n. 47.*

Imo si censura sit indicta prae sumentibus, sive temerē, consulto, aut scienter peccantibus; tunc excusat ignorantia etiam crassa, non autem affectata (quae adest, cum quis studiose neglit scire legem, ut liberius agat); quia haec scientiae æquiparatur. Ita *Laym. d: c. 5. et alii, sed vide Tom. VII. I. 7. n. 48.*

DISSERTATIO

In qua ostenditur dari ignorantiam invincibilem in nonnullis ad naturalem legem spectantibus.

170. — Exploratae jam veritatis est, invincibilem ignorantiam dari non posse in rebus iis, quas homo scire potest, et tenetur. Cum itaque quod scire tenetur ignorat, et ignorantiam, versâ vice studio superare potest, ut verbis utar *Divi Thomae I. 2. q. 76. a. 2.* a culpa liberari neutiquam potest. Quænam vero nos scire tenemur, tradit *Angelicus ibidem*; cuius haec sunt verba: « Omnes tenentur scire communiter, quæ sunt Fidei, et universalia juris præcepta; singuli autem quæ ad eorum statum, vel officium spectant. » Eapropter, ubi de naturali jure sermo fit, palam est, invincibilem ignorantiam in primis ipsis principiis dari non posse, quo pacto sunt: *Deus est colendus: Quod tibi non vis, alteri ne feceris.* Ita etiam dicimus, neque immediatas ab ipsis erutas Conclusiones, seu proximè prefatis principiis conexas et cohærentes invincibiliter posse ignorari, quemadmodum certè sunt Decalogi præcepta. Porro insuper affirmamus, quod istiusmodi ignorantia invincibilis nec in obligationibus quidem datur, quæ ad proprium statum, vel officium pertinent; quandò quidem qui cuiquam statui se mancipat, ex. gr. Ecclesiastico, vel Religioso, vel qui aliquod munus suscipit obeundum veluti *Judicis, Medici, Confessarii*, aut id genus munus aliud, tenetur illius statutus, aut officii obligationes callere, vel in iis instrui, et qui eas ignorat, negligens instrui, aut ob timorem, ne deinceps teneretur eas observare, aut ob voluntariam negligentiam, ejus ignorantia culpabilis semper erit, atque omnes errores, quos tali negligentia deinde commiserit, omnes culpabiles erunt, etiamsi in iis committendis actualem eorum malitiæ advertentiam non habeat; siquidem ad hoc ut culpabiles sint, virtualis advertentia satis est, seu interpretativa (ut alii loquuntur) quam initio habuit, cum proprias obligationes scire neglexit, ut sapienter, et communiter docent *Habert Theol. Dogm. t. 3. De Act. Hum. Cap. I. §. 3. quest. 5. Collet. Contin. Tournely Comp. mor. t. I. pag. 520. 525.* Antoine *Theol. Mor. c. 4. de Peccat. q. 7. aliique, Divo Thoma Duce, juxta quod superiorius prænotatum est, et pro eo, quod expressius idem S. Doctor Opusc. de Consc. q. 17. a. 5. ad 3. et ad 5. ad hanc rem appositè dicit, ubi docet, excusari non posse*

Judicem illum, qui in sententiâ ferendâ errat, propterea quod leges ignorat, quas didicisse tenebatur.

Dixi communiter, quia licet alii multi DD. ut *Sylvius, Suarez, Gammachæus, Isambertus*, videantur pro singulis peccatis actualiè advertentiam postulare, saltè quando cujusque peccati causa ponitur, tamen omnes, nemine discrepante, consentiant, satis esse, ut culpabiles futuri errores fiant, advertentiam illam, quam initio habet homo, cum statum quempiam assumit, aut aliquod munus suscipit, de obligatione sese peritum reddendi, si peritus non sit in iis quæ agere debet, et in quibus necesse est versari ratione munieris, et hoc non obstante negligit; quia tunc in confuso saltè errores prævidet, quos non informatus, et instructus admittere poterit, et cavere non curat. Si vero quis in suo munere sufficienter anteā se curavit instrui, et nihilominus in re quapiam erravit quæ munus suum respiciat, aut statum, non ob negligentiam, sed ob invincibilem ignorantiam, vel invincibilem inadvertentiam ab omni prorsus culpâ utique liber esset, ut mox docebimus.

Certum igitur est, quod in primis juris naturalis principiis, æquè ac in proximis Conclusionibus, et certis obligationibus proprii statutus non datur invincibilis ignorantia, quia lumine ipso naturæ talia omnibus nota sunt, præterquæ illis, qui oculos claudunt, ne ea videant. Et de his nimirū loquitur *D. Th. I. 2. q. 94. a. 6.* « Ad legem naturalem pertinent primò quidem quædam præcepta communissima, quæ sunt omnibus nota; » secundò autem « quædam secundaria præcepta, magis propria, » quæ sunt quasi conclusiones propinquæ principiis; » et affirmat, utraque ignorari non posse nisi ex passione, vel ex ignorantia culpabili; quoniā sicuti docet *P. Suarez*: « Natura ipsa, » ac conscientia pulsat in actibus eorum, ut non permittat ea inculpabiliè ignorari. »

171. — Contrà vero unanimis Theologorum sententia est, tum Probabilistarum, tum Antiprobabilistarum, in Conclusionibus mediatis, et obscuris, seu remotis a principiis utique dari et admitti debere ignorantiam invincibilem: ita docet idem *S. Thom. I. 2. quest. 76. a. 3.* qui statut, duplicit ignorantiæ esse voluntariam, et culpabilem, vel « directè, sicut cum aliquis studiose vult nescire aliqua, ut liberius peccet; vel indirectè, sicut cum aliquis propter laborem, vel propter alias occupationes negligit addiscere id, per quod a peccato retraheretur. » Talis enim negligentia facit ignorantiam ipsam esse voluntariam, et peccatum. Si vero sit talis ignorantia, quæ omnino sit involuntaria, sive quia est invincibilis, sive quia est ejus, quod quis scire non tenetur, talis ignorantia omnino excusat a peccato. » Affirmans itaque Angelicus: « Si vero ignorantia sit involuntaria, sive quia est invincibilis, sive quia est ejus, quod quis scire non tenetur, talis ignorantia omnino excusat a peccato, » sanè ostendit, ignorantiam adhuc eorum, quæ scire tenetur, posito, quod sit invincibilis, a peccato excusare. Idem pariter docet luculentiori-

bis verbis *Quodlib. 8. art. 15.* ubi hæc reperiuntur verba : « Er-
» ror autem conscientiæ quandòque habet vim absolvendi, sive
» excusandi, quandò scilicet procedit ex ignorantia ejus, quod quis
» scire non potest, vel scire non tenetur; et in tali casu, quamvis
» factum sit de se mortale, tamen intendens peccare venialiter,
» peccaret venialiter; » et consequenter, si nullum peccatum com-
mittere intenderet, nullum quidem committeret. Notetur attente :
Scire non potest, vel scire non tenetur. Igitur etiam in casu, quo
quis scire tenetur præceptum; si illud scire nequeat, ejus igno-
rantia est invincibilis, excusatque a culpâ, prout in suâ naturâ
esset; sapient adverto cum Joanne a S. Thom. 1. 2. q. 6.
Disp. 3. Diffic. 1. illa verba *scire potest* intelligi non remotè,
sed proxime, et expedite, ita ut omissione debitæ diligentia in ve-
ritate requirendâ sit propriè volita : « Illud axioma : *Qui potest,*
» *et tenetur, et non facit, peccat,* intelligi de eo qui potest proximè,
» et expedite, non remotè tantum, et impeditè, quia (ut supra
» diximus) Omissio, ut sit voluntaria, debet procedere ab ipsâ
voluntate. »

Itidem D. Antonius apertè monet, in Conclusionibus remotis
quidem dari ignorantiam invincibilem *p. 2. tit. 1. c. 11. §. 28.*
sic inquiens : « Et si diceretur hic esse usuram, et usura est
» contrà Decalogum. Respondetur, sed hunc contractum esse
» usurarium, non est clarum, cum Sapientes contraria sibi im-
» vicem in hujusmodi sentiant. Cum autem dicitur ignorantia
» juris naturalis non excusare, intelligitur de his quæ expresse
» per se vel reductivè sunt circà jus naturale, et Divinum, et
» contrà Fidem vel præcepta per evidentes rationes, vel deter-
minationem Ecclesiæ, vel sententiam communem Doctorum;
» et non de his, quæ per multa media, et non clare probantur
» esse contrà præcepta, et articulos. » Idem tuetur *Habert*, di-
cens *Theol. tom. 3. De Act. Hum. c. 1. §. 3.* circà fin. « Circà
» conclusiones remotiores juris naturalis, quales sunt prohibitio
» usuræ, uxorum pluralitas, Matrimonii indissolubilitas, etiā
» interveniente aliquâ gravi causâ, potest esse ignorantia invin-
» cibilis, quia non deducuntur ex primis principiis, nisi longiori
» discursu. » Et *Gersonius de vitâ Spiriti* qui scripsit : « Concors
» est sententia, nullam in iis quæ legis naturalis sunt cadere ig-
» norantiam invincibilem, » respondet, id dici, et affirmari quoad
prima principia, et primarias conclusiones, secùs verò quoad
remotiores conclusiones : imò addit quandòque adhuc ipsas
rimarias conclusiones quibusdam in circumstantiis invincibili-
ter ignorari posse, ex gr. si quis sibi persuadet errore deceptus,
uod teneatur mentiri, ut Proximum a morte vindicet.

Joannes Baptista Du-Hamel non absimiliter nos certiores facit (*lib. 2. de Act. Hum. c. 5. in fin. vers. ad legem*) sic scribens : « Quod autem ex eo jure necessariò quidem, sed non ita mani-
festè deducitur, ut forte Polygania et alia hujus generis in-
vincibiliter ignorari posse probabile videtur, adeò ut nullâ vel
levi suspicione ea esse prohibita his in mentem venerit, ac

» licet ea vitia ex peccatis libere admisis orientur, ac proinde
» voluntaria videantur, et eâ ratione ignorantia sit pœna pec-
» cati, hinc tamen non sequitur ea esse voluntaria, cum ex iis
» peccatis secutura mala prævisa non fuerint. »

P. Laurentius Berti *de Theolog. discipl. t. 2. lib. 21. c. 10.*
eamdem sententiam sic scribendo defendit : « Verissimam ta-
men puto sententiam oppositam, et circà consequentias juris
naturæ remotissimas censeo ignorantiam invincibilem esse
admittendam.... Illam tenet omnes fere AEGidiani, ac Thom-
istæ, et Sylvius, l'Herminier aliique communiter, cujus As-
sertionis hæc videtur ratio apertissima, quod conclusiones na-
turæ remotiores deducuntur ex principiis longiori, implexo que
discursu, quem rudes plurimi efformare nequaquam valent. »
Idque comprobat cum D. Th. in 1. 2. q. 100. a. 1. ubi dicit :
« Quædam verò sunt, quæ subtiliori consideratione rationis à
sapientibus judicantur esse observanda, et ista sic sunt de lege
naturæ ut tamen indigent disciplinâ, quâ minores à sapien-
tibus instruantur. » Quocirca concludit P. Berti, rudem homi-
nem, si in hoc negligens non sit, non esse condemnandum. Et
ne peritum quidem esse damnandum, subjungo, si ex ignorantia
invincibili operetur; quoniā nullus reperitur doctissimus, licet
sit, qui judicare sciat de cunctis obscuris rebus ad jus naturale
pertinentibus juxta inconcussam veritatem; nam eadem veritas,
ut ait D. Th. 1. 2. q. 49. a. 4. non est omnibus æque nota : « Sed
quantum ad proprias conclusiones rationis practicæ, non est
eadem veritas, seu rectitudo apud omnes, nec etiā apud quos
est eadem, est æqualiter nota. » Idem habet P. Gonet, in suo
Clypeo Theolog. t. 3. disp. 1. art. 4. §. 1. n. 55. ubi loquens de
præceptis remotis a primis principiis, dicit : « Potest dari de illis
ignorantia invincibilis, et excusans a peccato. » Et in *tract. de
Probabil. circa finem* de eâdem sententiâ loquens, ait contrariam
esse singularem, paucorum, et improbabilem. Idem habet P. Collet,
Continuat Tournely, *Comp. Mor. t. 1. c. 1. a. 1. sect. 2. Concl.*
4. pag. 23. hisce verbis : « Non datur ignorantia invincibilis juris
naturalis, quoad prima principia, et proximas eorum Conclu-
siones, datur verò quoad magis remotas. » Idem quoque
P. Antoine in *Theolog. Mor. De Peccat. c. 4. q. 9.* dicens : « Datur
in aliquibus ignorantia invincibilis circâ quædam præcepta
juris naturalis valde abstrusa, et remota a principiis : Est com-
muni sententia, quia cum aliqua præcepta sint valde abstrusa,
et remota a primis principiis, a quibus sine longo, et dif-
ficili discursu deduci nequeunt, facile ignorari possunt invin-
cibiliter. » Et insuper refert anno 1685, die 8 Augusti, Roma
inter varios articulos tertium sequentem articulum fuisse dam-
natum : « Nullam admittimus ignorantiam invincibilem juris na-
ture in ullo homine, dum hic et nunc contrà jus naturæ agit. »
Arrisit mihi fuse, et distinctè horum quos retuli Auctorum re-
ferre verba, quia sunt Antiprobabilistæ. Cæterum innumerí pen-
sunt alii, qui veluti certam eamdem vindicant sententiam, ut

Sylvius, Sotus, Gammachæus, Isambertus, Cardinalis Aguirre, Wigandt, Cuniliati, Salm, Scholastici, et Morales, quibus omnibus adhaerent D. Anselmus, Azorius, Suarez, Tapia, Prado, Vasq., la Croix, Duwallius, Medina, Maldonatus, et alii. Neque in aliā sententiam ivit Doctissimus Præsul Julius Tormi in suis notis in Estium, ubi scripsit ejusdem fuisse sententia Cajetanum (quem perperam pro se stare facit Contensonius) cum hisce conceptis terminis scripsit Cajetanus: « Hominem quantum in se est in opinionum delectu a Divinâ bonitate excusari, si veritatem non assequens a rectâ deflectat morum regulâ, non exigit magis Deus ab homine. » Prorsus idem nuperim scriptum reliquit Archiepiscopus Parisiensis Beaumont in suâ Pastorali Catechesi, cuius verba Gallico sermone conscripta sic latine redditâ afferuntur: « Licet invincibiliter ignorantia non possint juris naturalis principia, eorumque proximæ Conclusiones, nihil minus tamen eorum obscuriores, remotioresque consequentiæ possunt esse, et sæpè sunt invincibilis ignorantiae materia. Hoc punctum cunctis verbis simul congregat celebriorum Theologorum suffragia. »

172. — Comprobatur autem magisque firmiter nostra sententia a secundâ Baianâ propositione ab Alex. VII proscripta: « Tametsi detur ignorantia invincibilis juris naturæ, hæc in statu naturæ lapsæ operantem ex ipsâ non excusat a peccato formali. » A cuius propositionis proscriptione luculenter infertur, quod Pontifex idcirco eam damnaverit, quia pro certo habuit, dari utique posse ignorantiam invincibilem in aliquibus difficultibus, reconditisque rebus, quæ ad legem naturalem spectant. Nec dissimile colligitur ab alterius Baianæ propositionis damnatione: « Infidelitas negativa in iis, quibus Christus non est prædicatus, peccatum est. » Ulterius apertissimè confirmatur e Thesi ab eodem Pontifice damnata: « Non licet sequi opinio- nem inter probabiles probabilissimam. » Nisi ignorantia invincibilis daretur circa jus naturale, ut aiunt Adversarii, a culpâ neque excusaretur quidem qui sequitur opinionem probabilissimam, quia adhuc probabilissima versatur in discrimine errandi quandoquidem hæc non extrâ, sed intrâ probabilitatis terminos existit: Ratio nostræ sententiæ, ut finem tandem aliquando faciam, quam S. Thomas adducit 1. 2. qu. 19. art. 6. ea cum primis evidens est, « Manifestum est, quod illa ignorantia, quæ causat involuntarium, tollit rationem boni, et mali. »

173. — Sed ad eam Dissertationis partem deveniamus, ubi audire vacat, quæ contrâ nos jacent duo accerrimi Contradictores, alter nempè P. Jo. Vincentius Patutius, qui se dicto nomine appellat Adelphum Dositheum, alter *Anonymous*, qui librum suum *Regulam morum* inscribit, qui ambo quæ Italico sermone scripserunt, latine h̄c redunduntur. Absolutè igitur negantes dari ignorantiam invincibilem circa quamlibet rem, audiamus pri- mū Patutium italicè (ut dixi) scribentem in eâ, quam latine traducimus, formâ: « Juxta idem quam habemus a Divinis

» Scripturis, a SS. PP., a Divo Thoma, et a communī Antiquorum sensu, ac etiā a modernis primi subsellii Theologis, » peccata ignorantiae, quando tenemur scire legem, ea sunt » (rigorose, et propriè loquendo) quæ committuntur, et quorum » coram Deo rei sumus, tempore, quo ignoramus ea committere; » quia a propriâ nostrâ culpâ oritur, quod ignoremus, et hâc » de causâ D. Thomas hâc in re in c. 1. Epist. ad Rom. claris- » simum axioma illud, et certum docuit: *Ignorantia, quæ cau- satur ex culpâ non potest subsequentem culpam excusare;* atque » hâc ratione peccatur, quanquam non habeatur, nedum scientia » a vobis expostulata; cognitio nimirum certa, et evidens (loqui- » tur h̄c mecum circa lictum usum opinionis æque probabilis, » quem defendo) sed ne incerta quidem, et obscura peccati, quæ » haberi poterat, quamque habere tenebamur. Et deinde con- » cludit: *Pauca hoc sint satis, ut instruamini in negotio, cuius adequarem non videbini ideam efformasse.* » Sed hic erravit P. Patutius, existimans, me, ut ipse est, penetrantis, et acris esse ingenii, sed durâ, obtusâque mente cum ipse sim, fateor hanc brevem instructionem mihi satis non esse, quoniam intelligere nunquam potui, quomodo homo peccet, cum invincibili ignorantia de peccato labore, postquam debitam adhibuerit diligenter, ut informetur, et ignorantia caret.

Auctor verò *Regule morum* in universo fere suo libro probare ntitur, nos minime posse sine formalí peccato rem quampiam ignorare; quæ ad jus naturæ spectet, sed videamus queso, quomodo id probet, etenim a responsionibus, quæ suis oppositionibus reddentur, clarius patebit nostra sententia: « Non datur, (inquit pag. 345.) ignorantia invincibilis juris Naturæ, et Divini, præterquam in pueris furiosis, et amentibus. » Deinde pag. 354. sic concludit: « Ignorantia juris naturalis nunquam illos excusat, qui cognitione, et libero rationis usu operantur. » Quæ sane conclusio reprobat, damnatque cuiuscumque probabilis opinionis usum, etiā probabilissima foret; omnesque ad amplectendum Tutiōrismum proscriptum adigit.

Probat ipse potissimum intentum suum, affirmans nos teneri, sequi veritatem, propterea quod veritas est unica morum norma, et idcirco in Cap. 1. o. eam rem multos consarcinat simul Scripturæ textus: *Ego sum via, veritas, et vita. Jo. 14. 6. Viam Dei in veritate doces. Matth. 22. 16. Omnes vix tue veritas. Ps. 118. 151. Si Filii tui... ambulaverint coram me in veritate. 3. Reg. 3. 4. Ambulantes in veritate, sicut mandatum accepimus a Patre. 2. Joan. 4. Gentium custodiam veritatem. Isaiae 26. 2. Qui facit veritatem venit ad lucem. Jo. 3. 21. In veritate non stetit. Jo. 8. 44.*

Verum enimverò tanto poterat Auctor labori parcere, nemo enim inficiatur, in operando teneri nos veritatem querere, eamque sequi. At petere fas sit, quoniam alio pacto possimus nos veritatem noscere, nisi ratione ducti? Dicendum igitur, illam veritatem nobis esse sequendam, ac amplectendam, quæ a ratione

exhibetur, et præter oculos veluti ponitur. Hinc P. Collet *tom. I. cap. 3. art. 1. sect. 1. Concl. 2. pag. 59.* recte distinguit moralitatem objectivam actus in se considerati a moralitate formalis agentis, docetque, quando ex invincibili ignorantia quis operatur contingere posse, ut non solum non peccet, sed insuper mereatur, operando juxta rationem, quæ recta videtur, licet ipsa revera supremæ rationi repugnet. « Sed quia, (*inquit Collet*) re-pugnantia hæc aliquando involuntaria est, ut in iis, qui invincibili laborant ignorantiam, ideo non semper imputatur ad culpam, sed aliquando ad meritum ob bonam fidem agentis qui rectam rationem sibi sequi videtur, dum etiam ab eis deficit. » Idque totum confirmat D. Th. *I. 2. q. 19. a. 1. ad 3.* docens, objectum actus ratione mediante repræsentari voluntati, atque in quantum cadit sub ordine rationis, objectum illud causat in voluntate bonitatem moralem. En eius verba : « Ad 3. dicendum, quod bonum per rationem repræsentatur voluntati ut objectum, et in quantum cadit sub ordine rationis, pertinet ad genus moris, et causat bonitatem moralem in actu voluntatis; ratio enim principium est humanorum, et moralium actuum, ut supra dictum est *q. 18. a. 5.* » Ubi idem S. Doctor docendo notat voluntatis actus bonos, et malos dici, prout a ratione manifestantur : « In actibus autem bonum, et malum dicitur per comparationem ad rationem : quia ut Dionysius dicit *4. cap. de Divinis Nominibus* : Bonum hominis est secundum rationem esse, malum autem quod est præter rationem.... Dicuntur autem aliqui actus humani, vel morales, secundum quod sunt à ratione.

Quocirca idem Angelicus Doctor *I. 2. q. 71. a. 6.* humanam rationem statuit tanquam proximam voluntatis naturæ regulam, dicens, quod lex æterna, licet sit prima Regula, nihilominus tamen est remota, et potius est ratio Dei, quam nostra : « Regula autem voluntatis humanae est duplex, una propinqua et homologæ scilicet ipsa humana ratio : alia vero est prima Regula, scilicet lex æterna, quæ est quasi ratio Dei. »

Sed nequaquam, inquit prefatus *Anonymous Auctor Regule bororum morum*; quando contrà legem quis operatur, semper peccat, neque ratio suffit ad excusandum a peccato. Sic ipse *C. II. p. 168.* ubi quod italicè scribebat, sic nos fideliter latinè reddimus : « Non negatur quod ratio debet esse Regula proximior nostrarum actionum.... At hoc intelligitur, cum ipsa legi æternæ submittitur, etc. Sed non semper accidit, quod Ratio a lege Dei dirigatur : undè non solum dici non potest, rationem esse regulam nostrorum morum, et in errorem labi non posse quemquam ipsam sequentem, sed etiam veritas est universis in Scholis receptissima, quod, quando ratio fallitur, voluntas peccet si eam sequitur : *Ratio humana potest errare, et ideo voluntas concordans rationi humanae non semper est recta;* sed voluntas concordans rationi erranti est mala. Hæc est conclusio S. Thomæ, omniumque Theologorum. » Sic Auctor finem facit.

Sed videamus, quæso, quod tradit S. Thomas in loco, ubi hunc articulum proponit : *Utrum voluntas concordans rationi erranti sit bona?* *I. 2. q. 19. a. 6.* Ibi S. Doctor sic ait : « Hæc autem quæstio dependet ab eo, quod supra dictum est (*q. 6. a. 8.*) quod ignorantia quandoque causat involuntarium, quandoque autem non. Et quia bonum, et malum morale consistit in actu, in quantum est voluntarius, ut ex præmissis patet (*art. 2. hujus questionis*) manifestum est, quod illa ignorantia quæ causat involuntarium tollit rationem boni, et mali moralis, non autem illa, quæ involuntarium non causat. Dictum est etiæ supra (*q. 6. a. 8.*) quod ignorantia, quæ est aliquo modo volita, sive directe sive indirecte non causat involuntarium ; et dico ignorantiam directe voluntariam, in quam actus voluntatis fertur : indirecte autem propter negligentiam, ex eo quod aliquis non vult illud scire, quod scire tenetur. Si igitur ratio, vel conscientia errat errore voluntario, vel directe, vel propter negligentiam, quia est error circa id, quod quis scire tenetur, tunc talis error rationis, vel conscientiae non excusat, quin voluntas concordans rationi, vel conscientiae sic erranti, sit mala. Notentur verba : si igitur ratio, vel conscientia errat errore voluntario, vel directe, vel propter negligentiam, quia est error circa id quod quis scire tenetur, tunc talis error non excusat. » Quapropter, quando error non est volitus, neque directe neque indirecte per negligentiam, excusat a peccato.

Nequie obstat dicere, quod cum res aliqua mala sit, etiamsi ratio eam repræsentet ut bonam, semper sit mala, etenim respondet D. Th. in eod. art. ad 1. id esse verum propter illud generale axioma : « Bonum causatur ex integrâ causâ, malum autem ex singulis defectibus, » et ideo S. Doctor subjungit, ad hoc quod dicatur malum id, in quod fertur voluntas, sufficit sive quod secundum suam naturam sit malum, sive quod apprehendatur ut malum. » Hoc verò nequaquam efficit actiones, quæ contrà legem fiunt, esse formalia peccata. Quando peccatur contrà legem invincibiliter ignorantiam, materialiter tantum, non formaliter peccatur, quia lex non ut in se est, sed prout repræsentatur a Ratione, ita fit regula, et mensura nostræ voluntatis, ut sapienter animadvertisit, et scribit Joannes a S. Thoma *I. 2. q. 18. disp. II. art. 2. circa finem* dicens : « Et cum instatur, quod potest ratio proponere contrà legem ex errore invincibili, dicimus, quod non potest proponere contrà legem formaliter, sed materialiter, id est contra legem ut est in se, non contra legem, ut existimatam, sub quâ conditione tantum potest lex mensurare, non secundum se preciè ut in re, et nondum ut manifestatam. » Juxta id, quod idem Auctor anteā scripsérat (cit. *quest. 18. disp. 9. art. 1.*) : « Moralitas in actibus liberis non est aliud, quam eorum commensuratio, et ordinatio secundum Regulas Rationis. »

Sed reponit Auctor *Regule morum*, D. Th. eodem articulo hæc verba subjungere : « Si ratio errans dicat, quod homo te-

neatur ad uxorem alterius accedere, voluntas concordans huic rationi erranti est mala, cò quòd error iste provenit ex ignorantia legis Dei, quam scire tenetur. » Igitur, infert, quotiescumque quis operatur contrà Légem Dei, non excusatur a peccato, licet ratio contrarium ei representet. Idque confirmat alio Angelici textu (*in Quodlib. 3. art. 27 ad 2.*) « Si alicui dictat conscientia, ut faciat illud, quod est contrà legem Dei, si facit, peccat, quia ignorantia juris non excusat a peccato, nisi forte sit ignorantia invincibilis, sicut est in furiosis, et amentibus, quae omnino excusat. » Insuper id confirmat textu Bonifacii VIII de reg. Juris 13. in 6. *Ignorantia facti, non juris, excusat.*

Verum textibus hisce omnibus claræ sunt responsiones. Cum S. Thom. ait : « Ignorantia legis Dei, seu ignorantia juris non excusat, » loquitur tantum de ignorantia illorum præceptorum Dei, quæ idem exprimit aliis in locis, prout superius animadvertisimus (1. 2. qu. 76. a. 2. et q. 94. a. 6.) quæ ignorari non possunt sine culpa positivæ negligentiae, quemadmodum sunt prima principia legis Naturalis, eorumqæ proximæ conclusiones, id est præcepta Decalogi, ut communiter docent cum D. Th. alii suprà laudati AA. Nec absimiliter intelligi debet auctoritas Gersonis nobis ab Adversario objectata, uti explanat Habert. Eadem quoque ratione explicandæ sunt auctoritates Alberti Magni, et Adriani Papæ, nam in Pastorali epistolâ Archiepiscopi Beaumont pro me hos Auctores stantes citatos reperio, nempè Albertum Magnum in 2. dist. 22. art. 10. et Adrianum in 4. Sent. tract. de Clao. Eccl. q. 5. Cæterum certum est. D. Th. primis principiis exceptis, ac proximis indè Conclusionibus in reliquis abstrusis, et obscuris admittere, pluribus in locis, uti monuimus, ignorantiam invincibilem, siquidem 1. 2. q. 76. a. 3. affirmat, quod, cum ignorantia est invincibilis, licet sit de rebus, quas homo scire tenetur, excusat a peccato, illis verbis : « Si verò sit talis ignorantia, quæ omnino sit involuntaria, sive quia est ejus, quod quis scire non tenetur, omnino excusat a peccato. » Accedit, quod alio superius allato loco 1. 2. q. 19. a. 6. doceat, tunc esse malam voluntatem, quæ sequitur erroneam rationem, quando ratio errat sive directè sive indirectè propter voluntiam negligentiam circa ea, quæ homo scire debet : « Si igitur ratio, vel conscientia erret errore voluntario, vel directè, vel propter negligentiam, quia error est circa id, quod quis scire tenetur, tunc talis error non excusat. » Igitur cum error non sit voluntarius saltem ratione negligentiae, utique excusat a peccato.

Ad textum autem Bonifacii VIII qui contrà nos ponitur : *Ignorantia facti, non juris, excusat*, appositi respondent Sylvius in 1. 2. q. 76. a. 3. 9. 7. concl. 7. et Antoine *De peccat. Cap. 4. 9. 6.*, id locum habere in Statutis Forensibus, quorum ignorantia plerumque præsumitur invincibilis post eorum promulgationem in foro factam, dummodo aliqua specialis ratio, quæ contrarium præsumeretur, non adasset, ut habetur ex e. In tua, tit. Qui natr. accus. etc.

Opponit deinde Anonymus varias Scripturæ auctoritates, quibus probare nititur, non dari ignorantiam invincibilem circa jus naturæ : *Qui autem non cognovit, et fecit digna plagis, vaporabit paucis.* Luc. 12. 48. *Delicta juventutis meæ, et ignorantias meas ne memineris.* Ps. 24. 7. *Misericordiam Dei consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate.* 1. Tim. 1. 13. Verum textus hi omnes, prout docet Habert de Act. Hum. c. 1. §. 3. circà fin. et ex concordi suffragio Interpretum universorum de ignorantia crassâ intelliguntur, quæ cætero qui peccatum diminuit, sed supplicium non effugit, quia, ut ait Habert, est volita saltem indirectè, quatenus qui ea laborat, voluntarie omittit diligentiam, ut addiscat, vel suscipit officium, ad quod præstandum non potest adipisci scientiam requisitam. » Et ideo, prosequitur idem Auctor, a Concilio Diopolitano damnata fuit propositio Pelagi, hisce terminis concepta : « Ignorantia non subjetat peccato, quoniam non secundum voluntatem eventit, sed secundum necessitatem. Fuit igitur damnata, quia nempè ignorantia crassa est invincibilis, adeoque culpabilis.

At insurgit Anonymus : Christum Judæi cruci affixerunt, ipsum non cognoscentes, prout idem Salvator noster patefecit, cum dixit : *Pater, dimitte illis, non enim sciunt quid faciunt.* Luc. 23. 34. Infideles credunt, honorem se præstare Deo, Apostolos morti tradentes : *Sed venit hora, ut omnis qui interficit vos, arbitretur se obsequium præstare Deo.* Jo. 16. 2. Ita pariter Hæretici veritatem tueri putant, Catholicos persequendo. Verum quidquid objicitur, paucis clare diluit prælaudatus Habert : « Judæi per miracula, et prophetias potuerunt cognoscere Christum Dominum, juxta illud : Si enim crederetis Moysi, crederetis forsitan et mihi; de me enim ille scripsit. Jo. 5. 46. Si opera non fecissem in eis... peccatum non haberent. Jo. 15. Hæretici, et alii Infideles, velint attendere ad notas veræ Religionis eam in Ecclesiâ Romanâ facile deprehendissent. »

174. — Sed iterum instat Anonymus sic dicens : Ignorantia cognoscendi aliquod naturale præceptum oritur a nobis ipsis, vel quia omnem debitam diligentiam non adhibemus in veritate querendâ, vel quia a Deo non postulamus, uti par est, gratias, ut Divinam legem cognoscamus; quoniam (inquit), quemadmodum Fides nostra Divino elevari debet lumine ad Sancta Mysteria credenda, ita nostra ratio ab eodem lumine elevari debet, ad habendas perspectas vias progrediendi ad Deum. Quocirca David Propheta orabat : *Domine, ostende mihi legem tuam, et doce me facere voluntatem tuam.* Hinc p. 253. sic denique concludit : « Non potest sine peccato esse, quod hæc ignorantia contrà legem Dei efficitur. »

Ergo, respondeo, cum videmus tot viros doctos et pios etiam in Sanctorum numerum relatos multis in questionibus invicem adversatos fuisse in pluribus ad legem naturalem spectantibus, dicere fortene debemus alterutros eorum peccasse, et damnationem subiisse? Ita loquitur P. Antoine in cit. loc. De

Peccat. c. 4. in hanc rem : « Si S. Th. et S. Bonav. de multis ad legem naturalem pertinentibus inter se dissident; alteruter ergo erravit; et tamen neuter opinionem ullam ante obitum retractavit; ergo si non datur ignorantia invincibilis legis naturalis in re quapiam, alteruter in gravi peccato diem clausit extremum, cum sit gravis culpa docere culpabiliter errorem circa præcepta divina, sique damnatus est. » Et revera, nos non latet, S. Thomam defendere, Judicem debere dammare illum, quem in jure constat esse reum, licet ipse Judex sciat illum esse innocentem; sed S. Bonaventura id negat. E converso S. Bonaventura tuctur, peccatorem, nisi statim a commisso peccato confiteatur, novum patrare peccatum, idque negat D. Thomas. Atque id genus exempla eruditorum, sanctorumque Virorum, qui de præceptis naturalibus discutientes discordes manse- runt, ait S. Antoninus p. 1. tit. 3. c. 10. §. 10. sexenta prope afferri posse. Idem doctissimus Morinus part. 3. Exercit. 5. c. 9. size attenderit, facile animadverteret, Auctores Ecclesiasticos multa aliquando opinionum varietate discordes fluctusse. Insuper Natalis Alexand. tom. 3. disp. 16. Sect. 2. P. Petri Theol. l. 21. c. 12. n. 5. affirman, quamplures etiam SS. Patrum in nonnullos esse lapsos errores: « Fatemur in singulis pene patribus nèvos reperiri, in plerisque etiam errores. » Et quid de S. Jo. Chrysostomo refert Xistus Senensis Bibl. Sacr. Adnot. 89? « Restat tertium, quod in præmissis Chrysostomi verbis continetur assertum, videlicet, Saram in eo potissimum esse laudandam, atque imitandam, quod servandi matri causa barbarorum sese adulterio exposuerit, consentiente tamen marito in ejus adulterium, in modo etiam suadente. » Concludendum proinde ex eo foret, Sanctos hosce, vel alios Ecclesiasticos Auctores ad Tartara esse detrusos, propterea quod erroneous scripserunt opiniones, earumque postea non curarunt emendationem; vel saltiem concludendum, in iis scribendis semper mortali peccasse; verum nescio, an quis reperiendus sit, qui id audierit assere.

Quapropter non valet dici, quod ille qui, ut convenit, studet, ac orat, cognitionem quidem obtineat veritatis in universis naturæ legis dubiis; siquidem opportune respondet P. Collet l. c. c. 1. p. 24. præstantiora Ecclesiæ lumina minime neglexisse studium, et orationem, nec propterea ad veritatis notitiam pervenisse, ut eam assequerentur. « Et vero, si quælibet ignorantia juris naturalis vinci possit, maxime per orationem, atqui falsum consequens, cum majora Ecclesiæ lumina dies, noctesque orando, et studendo consumpserint, nec tamen eas quas optabant cognitiones obtinerint. » Quandoquidem, ut optime idem P. Collet animadvertis, multarum legis naturæ conclusionum, sed remotarum a primis principiis, ne Patres quidem, et Ecclesie Doctores cum omnibus præsidiis a Naturâ, et a Gratia acceptis veritatem in pluribus assequi potuerunt: « Atqui multæ sunt con-

clusiones a primis principiis oriundæ, quarum cognitio nè cum magnis quidem naturæ, et Gratiae auxiliis haberi potest, cum circa eas dividantur acutissimi similem piissimi Patres Ecclesiæ. »

Sed replicatur: Deus est Fidelis, promisit exaudire orantem se: *Petite, et accipietis*. Si nos lucem suam a Deo debitum conditionibus postularemus, eam Ipse non denegaret; quamobrem si non obtemperemus, per nos profectò stat, nosque sumus in culpâ. Sed duo sunt distinguenda genera lucis. Altera lux, seu cognitio est naturalis, vel potius naturæ viribus comparata, quæ morales veritates cognoscimus Divinæ legis circa imperata, et vetita. Altera est lex supernaturalis gratiæ quæ illustramur, ut cognoscamus Divinæ gratiæ valorem, maximum æternæ salutis negotium, media ad eam consequendam, occasiones, quæ ad ejus jacturam præcipites nos agere possunt, et id genus alia. Cum autem contraria legem formaliter delinquitur ex hujus lucis gratiæ defectu, quam a Deo poscere minime curavimus, dubium non est, quin ejusmodi negligientia nobis imputetur ad culpam, quippe tunc nostra oscitatoria est voluntaria; nam si lucem hanc postulavissimus, non defuisse utique; Deus enim non desinit impetrari gratiam oranti, ut quod bonum esse cognoscit, amplectatur, et quod malum fore noscit, caveat; atque haec illa lux est, quam petebat David, cum aiebat: *Da mihi intellectum, et discam mandata tua: Doce me facere voluntatem tuam*. Contraria vero Deus neque dat, neque se datum promisit omnibus lucem veritatis omnes cognoscendi, quæ naturali lumine cognosci possunt; ideoque cum quis materialiter operatur contra legem, sed invincibiliter, ob hujus naturalis cognitionis defectum, tunc ad formale peccatum non imputatur error, contentus cum sit Deus, ut nosmet nos dirigamus juxta conscientię dictamen, quod per rationem nobis exhibetur, et ostenditur tanquam rectum. Apostolus ait: *Omne autem quod non est ex Fide* (id est juxta conscientiam, uti communiter explicant Ambrosius, Chrysostomus, Theodoreus, aliique) *peccatum est*. Igitur qui operatur juxta propriæ conscientiae dictamen, non peccat. S. Joannes quoque tradit: *Si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum*. 1. Jo. 3. 21. Ut uno verbo dicam, Deus non damnat, nisi, illas actiones, in quibus adest malitia voluntaria, vel voluntaria negligencia; unde eum, qui existimat invincibiliter se recte operari, Deus non solum non punit, sed quandoque rectam ejus intentionem remuneratur, etiamsi opus ejus legi, prout est in se repugnet, « sed quia repugnativa haec (scribit P. Collet, ut superius prænotatum est) aliquando in voluntaria est, ut in iis, qui invincibili laborant ignorantia, ideo non semper imputatur ad culpam, sed aliquando ad meritum ob bonum finem agentis, qui rectam rationem sibi sequi videtur, dum etiam ab ea deficit. »

Id pariter scribit severissimus P. Daniel Concina *Theolog. Christ. l. 2. l. 2. de Conscientia dissert.* 1. ubi licet in argumento Capitis 5 dicat, opus ex errore conscientiae patratum adhuc invincibili, neutiquam bonum esse posse, meritoque dignum: nihilo-

minus infrā n. 36. p. mihi 46. expresse sententiae nostrae adhæret, dicens : « Potest enim quis, dum exercet opus materialiter malum, habere plures actus bonos, intentionem nempe bonam Deo placandi, hos bonos, et meritorios dicimus, quamvis actus, qui per se tunc exercetur, sit materialiter malus..... Hæc bona intentio nullâ pravâ circumstantiâ inquinatur, quia opus materialiter malum cum non sit voluntarium, refundere in ipsis actus malitiam non valet. »

Verùm Anonymous noster contrà id quasi tuba exaltat vocem suam et Caput integrum in hoc insumit (quod est XIII) ubi magnâ vi nititur probare, quando actio Divinæ legi est contraria, semper hominem peccare, licet rectâ intentione operetur. En quomodo italicè loquitur, quod nos latinè vertimus. Primum, inquit : « Est igitur in Evangelio, et in Patrum doctrinâ constans axioma, intentionem, et finem communicare eorum bonitatem, aut malitiam nostris actionibus easque bonas, aut malas facere. » Sed paulò post sibimet ipsi adversans aliter loquitur, et inquit : « Quanquam recta sit intentio, si quod fit, suapte Naturâ pravum est, vel aliquâ alia peculiari circumstantiâ, vel si Divinâ legi prohibetur, hoc non obstante, peccatur ab eo qui facit. »

Illa sentit noster Adversarius, sed præter P. Concinam superius laudatum, et præter sententiam communem aliorum Doctorum, D. Th., D. Ambrosius, D. Bernardus, et D. Jo. Chrysostomus contrarium sentiunt, uti ostendemus : Primum itaque D. Th. 1. 2. q. 18. a. 6. proponit quesitum : « Utrum actus habeat speciem boni, vel mali ex fine? Et respondet : Dicendum, quod aliqui actus dicuntur humani in quantum sunt voluntarii ut supra dictum est. In actu autem voluntario invenitur duplex actus, scilicet actus interior voluntatis, et actus exterior, et uterque eorum actuum habet suum objectum. Finis autem propriè est objectum interioris actus voluntatis. Actus exterior accipit speciem ab objecto, circà quod est; ita actus interior voluntatis accipit speciem a fine, sicut a proprio objecto. Id autem quod est ex parte voluntatis, se habet ut formale ad id quod est ex parte exterioris actus.... Neque actus exteriores habent rationem moralitatis, nisi in quantum sunt voluntarii, et ideo actus humani species formaliter considerantur secundum finem, materialiter autem secundum objectum exterioris actus. » Isthaec Sancti Doctoris verba clariora sunt, quam ut explanatione egeant : nam in his luculentissime docet, actum humanum, bonum aut malum evadere prout finis est, quod sit : etenim ipse humanus actus, in tantum habet rationem moralitatis, id est, ut sit bonus, vel malus, in quantum est voluntarius. Objectum actus externi est res, prout est in se ipsa : objectum vero actus interni voluntatis est intentio, quia quis operatur, unde licet materialiter actus sit in se ipso malus, tamen formaliter bonus est, quandò bonus est finis; hoc tamen semper intelligendum, cum nempe malitia actus materialis invincibiliter a) operante ignoretur.

Adversarius verò pro se afferat longam admodum D. Bernardi periodum de *Præcept. et Disp. Cap. 12 et 18.* et deinde dicit : « Ejusmodi Divi Bernardi responsio clare ostendit, quod ut oculus simplex faciat Corpus luminosum, duo continere debet, bonam nempe intentionem, et veritatis cognitionem. » Hoc ipse italicè, nos latine dicebamus. Ego autem lego, D. Bernardum duas doctrinas dare iis oppositas, quæ adversarius affirmat : in eodem tract. c. 12 et 17. Bernardus ait, quod ille qui obedit Prælato ex rectâ intentione, meritorie agit, quamvis materialiter errat contrâ legem, et c. 14. n. 35. hæc verba habet : « Et quidem dignam dixerim vel solam intentionem piam, nec plane condignâ remuneratione fraudabitur in opere quoque non bono ipsa bona voluntas. » D. Ambrosius l. 1. Offic. c. 30. scribit : « Affectus tuus nomen imponit operi tuo. » Jo. Chrysostom. Hom. 19. in op. imperf. similiter scribit : « Ex proposito bono etiâ quod videtur malum bonum est, quia propositum bonum excusat malum opus. »

Sed qui contrà legem operatur, instat Auctor, semper peccat ignorantia vincibili, quia non orat; nam si oraret, sibi non decesset gratia ad cognoscendam legem. Ad quod sic respondeo : Deus oranti, ut formale peccatum caveat, non denegat sufficientem gratiam, sed non semper gratiam impertit, ut materiale peccatum vitetur. « Non deest gratia (scribit P. Collet) quâ peccatum formaliter devitet, concedo : peccatum etiâ materialiter, nego. Porro peccatum, quod ex ignorantia invincibili committitur, non est peccatum, nisi materialiter; nec impedit, quod minus æterna salus obtineri possit. Imò sunt qui credunt, quarumdam rerum cognitionem homini subtrahere, quia mavult ut propter cognitionis defectum non peccet, nisi materialiter, quam, ut occasione cognitionis suæ formaliter delinquit. »

Vix tamen, imò ne vix quidem intelligo, quid ad rem nostram pertineat propositio, quam opponunt, ab Alexandro VII damnata, circà peccatum philosophicum, que habebat : « Peccatum philosophicum, seu morale, quantumvis grave in eo qui Deum vel ignorat, vel de Deo actu non cogitat, est grave peccatum, sed non est offensa Dei, neque peccatum mortale dissolvens amicitiam Dei, neque æternâ pœnâ dignum. » Quid ad rem nostram, inquam, pertinet propositio isthaec? Qui cognoscit offendere Naturam, necessario offendit etiâ Naturæ auctorem, qui est Deus, etiamsi de Deo non cogitet : Sed qui operatur ex ignorantia invincibili legis naturalis, neque Deum offendit, nisi tantum materialiter, vel (ut melius dicam) in nihil offendit; etenim materialis offensio non habet rationem offensæ, sed ad summum esset materia offensæ, si homo tanquam offensam Dei, aut Naturæ eam apprehenderet.

Nec quidquam suffragatur dicere in sensu Adversarii, quod quemadmodum fides nostra elevari debet lumine supernaturali, ut revelata Mysteria credamus, ita etiam nostra ratio eodem debeat elevari lumine, ut juris Naturæ negotia cognoscamus : quia